

szociális parasztirodalom világa.

◀A szociális parasztirodalomvilágnak azt a formáját, melyet mint örökséget igazában Budapesten hagytam, éppen úgy iszaptenger alá borította az ellenforradalom dagálya, mint az egész magyar világ más európai kiépítettségű csúcsait. Ez Atlantisszal a maga mélységeiben, egy általános kaotikus komplexum-társadalomban, mint egyetlen nagy, a saját, már egyszer elért fejlődését megzabált és elnyelt komplexumförfögeteg vergődik azóta ujjászületési kalodájában a magyar világ. E komplexum-förfögetegből mint tündöklő látvány inkarnálja ki magából, maga fölé a parasztot, és most nem tudnak ezzel a 3 millió éhenhalóval mit csinálni. De egy világosan látható: a magyar parasztvilág realizmusának ereje ma nem a magyar elbeszélő irodalomban, de a magyar tanulmányirodalomban van. A paraszt-szociográfiához és paraszt-szociológiához képest egy neo-mikszátizmusban fuldokol. A parasztság nemzeti inkarnálódásának idején, amikor e világ realizmusát keil az irodalom különleges eszközeivel a napfényre szakítani, a magyar parasztirodalomnak legjobb esetben nemes hullaszaga van. Mi ez a döntő napok csúcán: tehetetlenség, vagy gyávaság? ▶

F A J V É D E L E M

Irta: BARTA SÁNDOR

Mint egér az oroszán kinyujtott mancsai között, kuporgott a falucska a hegy lábánál. A viskók egymás hegyén-hátán bujtak, nem úgy, mint a közeli lapályon, ahol mint a gyöngyöt fűzték föl a főuccák a lilá meg sárga bokájú házakat. Amíg az erdőirtás tartott, került mindig valami a füst fölé. De már két éve üresen kormoztak mind a kérmények.

Hatvanhárom udvar! Egyik szegényebb a másiknál. Mert, akinek pénze, lova volt, régen elvándorolt innen. Volt olyan, aki Argentínáig szaladt a nyomor elől. Az itthonmaradtak között eleinte nagy volt az özönlés a szomszédos városba, ahol egy vasgyár volt, mások a szőlőkben keresték munkát, de akadtak, akik Pestig is felcsavarogtak. Nagyrészüik hamarosan visszajött és a zörgő csontján kívül egyebet nem igen hozott magával.

Sokáig hiába volt minden siránkozás, lőtás-futás az erdőtulajdonos vállalat irodájába, a falu fajvédő képviselőjéhez, a szomszéd falu papjához, aki minden második vasárnap áthajtatott misére — segítség nem jött sehonnán sem. Már-már úgy látszott, végképpen el kell pusztulniok, amikor egy pesti ujságban „Mentsétek meg a szirmagyar falut“ címen egész oldalas cikk jelent meg a sárba és éhségbe elsüllyedt viskókról.

Napfényes őszi napon városi bricska állt meg a bíró háza előtt. Nem volt se ünnep, se vasárnap és mégis a szomszéd falu papja és egy jól öltözött városi ember szálltak ki belőle. Tíz perc múlva a kisbíró összedobolta a falut s a tisztelendő a tornácról beszédet intézett a néphez. Amit mondott, szebb volt a legékesebb prédikációnál. — A falu nyomora felrázta az ország lelkiismeretét — mondta. — Megmentésére összefogtak írók, ujságírók, képviselők és még sok más nagy urak a fővárosban.

Sokat törték a fejüket, hogy hogyan segítsenek a falun. Foglalkoztak a kérvényükkel is, amelyben földet kértek olcsó bérletbe. De úgy találták, hogy ennek nem volna sok értelme, mert már ugyanis sok a termelő. Ehelyett úgy döntöttek, hogy a jó hegyi levegőjű falucskát híres üdülő-

helyé alakítják át. Erre aztán a városi ur „megköszöri a torkát.”

— Atyámfiak! Idehallgassanak hát! Arról van szó, hogy havonta nyolcszáz pengő jusson a falunak.

Az emberek szeme megtágult. A sorok közelebb húzódtak a tornáchoz.

— A kereset könnyű, bárha eleinte kicsit szokatlan lesz. De nem kell megijedni, ez csak az első lépés az üdülőhöz. Vagyis atyámfiak jól értsük meg egymást, arról van szó, hogy minden jóra való család kaphatna kosztba és kvártélyba egy teljesen ártalmatlan, csöndes kedélybeteg embert.... Szóval értik, ugy-e? Nem bolondokról van szó, hanem lelkibetegekről, akik közt nem egy művelt uriember is akad....

A pap sietett kellemes, meleg hangjával szétoszlatni a hirtelen beállott jeges csöndet.

— Szokás dolga hiveim minden. Ezek a szegény betegek már a légynek sem ártanak. Naphosszat elüldögélnek egy szögletben vagy akár a kapu előtti padkán is. Isten szerencsétlen teremtményei ők, jóra való, hívő ember nem utasítja el tőlük a segítséget, különösen, ha ezzel saját magát is megsegíti.

A sorok közt alig észrevehető mozgás támadt.

Ujra a városi ember beszélt.

— A koszt nem fontos. Legtöbbje amugy se bírja már az ételt és tul-tetelni nem is szabad őket. Ugyanigy a hálással. Éjszaka ellesznek, ahol éppen hely akad. A fizetség nem nagy, de nem is lekicsinyelendő. Számításba kell venni, hogy a betegek csak terhére vannak az államnak, nem fizet értük senki... Egyszóval minden beteg után havi tizenhat pengőt fizet az állam, azonkívül, minden beteg megkapja a maga szalmazsákját, takaróját, két rend fehérneműjét, továbbá félkiló szappant havonta és egy üveg keserű orvosságot, arra az esetre, ha a beteg nyugtalanokdni találna.

A pénz említésére nagy gyürődés támadt a nép között. Tizenhat pengő. Ötven kiló kenyér havonta!

— Aki tehát beteget akar magához venni, iratkozzék fel a bíró urnál.

Igy a városi ember.

— Dicsértessék! — így a nép, mikor a városi és a pap beültek a bricskába.

— Mindörökké amen — így a meleghangu tisztelendő a meggördülő kocsiból.

*

Néhány hónapja már, hogy a falu ugyszólván csak a betegeiből élt. A legtöbb tényleg olyan volt, mint amilyenek a tisztelendő ur leírta őket. Bárgyú, szótlan bolondocskák. Szegény emberek, akikért senki se fizetett, akikkel senki se törődött. Egy-két uri bolond is volt köztük. Családjától elrúgott szerencsétlen. Legérdekesebb volt köztük a sovány, kecskeszakállas Faluvégi Áron. A háboru előtt jegyző volt valahol a széleken s most a háború után nem akaródzott neki ott maradni. Pesten bedugták valahova dijnoknak, de ott hamarosan leépítették. Egy marhavagonban nyomorgott, amig meghárbant.

Faluvégi Áron mindennap itt egy beadványt a rejtett sérelméről. Legutoljára már a pápának címezte a kérvényét. Elpanaszolta, hogy őt egy Varró Ignácz nevű dijnok turta ki az állásából és hogy ez a Varró zsidó származású és kérte, hogy vegyenek próbát Varró véréből. Faluvégi reggel írta a kérvényeit és felolvasta őket a tyukoknak. A szárnyasokat ke-

nyérmorzzával édesgette magához és ezek úgy jártak utána, mint a csibék az anyjuk után.

Ha néha a lángtaraju kakas olvasás közben szórakozottan elkukorította magát, akkor Faluvégi mindig rettentő dühbe gurult.

— Maga piszok Kohn! — ordította ilyenkor Faluvégi és a kecskeszékállal rezgett az izgalomtól.

— Azt hiszi nem tudom, hogy csak kakasra magyarosította magát?!

Azzal fujva, köpdösve otthagya a szétrebbent szárnyasokat, s rohant a szomszéd faluba a postára.

Faluvégin eleinte sokat nevettek az emberek. Azt lehetne mondani, hogy szinte egy kis vidámságot hozott a falu nagy sanyaruságába. De a többi betegekkel is meg voltak. Enni keveset ettek, magukat ették szegények.

Az első karácsony eltelt békében. De mennél inkább mentek bele a télbe, annál jobban elkomorodott az élet a házakban. Amikor pedig az egyik bolond kutba akart dobni egy feltűnően vöröshaju kislányt, lappangó nyugtalanság költözött a faluba. A bolondot elszállították a városba s a kedélyek újra lecsöndesedtek. De az eset után most már egyre kevesebb nevetnivalót találtak a bolondjaikon.

Teltek a hónapok. Majd minden házban üldögélt valahol a sarokban egy csöndes bolondocská. Egyiket-másikat még munkára is be lehetett fogni. Sok házra valósággal szerencsét hoztak. Mégis az egész falu fölélegzett, amikor a nappalok újra hosszabbodni kezdtek. Sokan titokban úgy döntöttek, hogy a helyzet javultával visszaadják a bolondjaikat. De bizony az év leteltével a falubeliek nagyrésze megújította a szerződését.

A második tél, mindjárt az elején rosszul kezdődött. Az egyik beteg éjnek idején rágyújtotta a házat a gazdájára. Igaz, a tüzet gyorsan észrevették és eloltották, a beteget is elvitték, de azóta a parasztok egyetlen házban se hajtották nyugodtan álomra a fejüket.

De ki merte volna télviz idején visszaadni a betegét? S nem kaptak volna mindjárt százan utánuk? Hiszen a szomszéd falubeliek már valósággal irigykedtek rájuk.

— Elműlik újból a tél — gondolták — jön a tavasz és arany-seprűjével kikergeti fejükből a sok rémséget.

— De amikor egy asszony „szörnyet szült“ elhalkult az utolsó biza-kodó szó is. Éjjel eltörlesztették maguktól betegeiket, nappal kerülték őket. Tiltották tőlük a gyerekeiket, az állapotos asszonyaikat. Mégis egyre gyakrabban előfordult, hogy a gyerekek és az asszonyok felriadtak álmukból, különösen az olyan házakban, ahol a beteg éjjel nem nyughatott.

Sötét lidércnyomás ülte meg az egész falut. De túrni és bizni kellett, mert ebből a lidércnyomásból, — amely mint valami óriás fekete emlő csüngött a falu fölött — éltek mindannyian.

Az emberek most még szótlanabbákká váltak. Észrevétlenül rájuk ragadt a betegek egynémely szokása. Eleinte szégyelték egymásnak bevalani, de később nyilvánvalóvá lett, hogy éjszaka majd mindegyikük kétszer-háromszor kúkel az ágyból, megnézni, hogy nem gyulladt-e ki a ház a feje fölött.

Bizony nehéz kenyér volt a beteg-tartás.

De elmúlt a második év is. Fellelegzett a falu. Talán ez az év munkát hoz. Véget ér a nagy csönd az erdőben, véget ér az a valami, aminek a nevét ők is megtanulták és amiről a lapok úgy irtak, mint valami rettentő betegségről; véget ér a krízis.

De a krízis nem ért véget. S ősszel a falubeliek nagyrésze újból meghosszabbította a szerződését.

Ez az őszi még a tavalyinál is rosszabbul kezdődött. A betegek megváltoztak. Éjszaka nyugtalankodtak. Volt már tomboló beteg is köztük, de gazdája félt bejelenteni a dolgot, nehogy elveszítse a havi tizenhat pengőt. Félt, rettegett mindenki a téltől.

Aztán történt, hogy egy holdvilágos este Faluvégi Áron leterítette Szekeres Istvánt, a falu vénjét. Szegény öreg hiába hajtogatta, hogy semmi köze ama Varró nevű emberhez és hogy minden őse tiszta keresztény volt.

Három napi megfontolás után a falu úgy döntött, hogy a gyilkosságot titokban tartják.

Attól félték, hogy ha bejelentik a dolgot, elveszik tőlük a betegeket.

Szörnyű csönd ülte meg a lelkeket. Hangos beszédet, szívből szakadt kacagást nem lehetett többé hallani. Éjszaka egyre több volt a fekhelyén üldögélő, hallgatódzó ember. S lassankint a parasztok már maguk is olyan csöndes lompos félemberekké vedlettek, mint a betegek.

De a gyilkosság híre idővel mégis eljutott a csendőrök fülébe. Orvosi bizottság szállt ki a faluba, hogy a veszélyes betegeket kiválogassa és elvigye a városi tébolydába.

Sorozásra nem vezették gondterheltebben a lovukat a falubeliek, mint most a betegeiket az orvosi bizottság elé. Mindenkij dicsérte a maga betegét. Ilyen csöndes, olyan jóra való beteg.

Amikor aztán híre ment, hogy elszállítják a betegek nagyrészét, az egész falu összegyűlt a bíró háza előtt. Először csöndben álltak az emberek, de aztán berepült az első kő az ablakon. A bizottság tagjai télikabát nélkül menekültek el és a parasztok vasvillával meg fejszével kergették őket a határig.

Másnap a bizottság erős csendőri fedezettel jelent meg. Érkezésük hírére az egész falu bezánkózott a házakba. Eltorlaszolták a kapukat, az ajtókat.

A csendőrök erőszakkal nyomultak be a lakásokba. De mindenütt elkeseredett ellenállásra találtak. A betegek üvöltöttek és gazdáik életre-halálra védték őket.

Az első féltucat ház után a városi tébolyda igazgató-főorvosa lefújta az attakot.

— Tömegpszichózis. Az egész falu meg van mételyezve — mondta. — Az esetet alaposan tanulmányozni kell. Példátlan a tudomány történetében.

A bizottság elvonult. Tanulmányozni az esetet.

S azóta csönd van a faluban.

Csak néha éjszaka vonít fel valaki a vackán, beteg-e, egészséges-e, ezt idővel majd a bizottság fogja eldönteni.

Fontos csak az, hogy a parasztok kenyere egy újabb télre biztosítva van...

KI NYERTE MEG A HÁBORÚT? „Az a kérdés, hogy ki nyerte meg a háborút, rég eldőlt Németország javára. Egy olyan országot, mint Franciaország, ahol egymást érik a sztrájkok, mialatt egyre új frontok alakulnak, egy olyan országot, mint Anglia, ahol a hazafiakat kiszolgáltatták a felizgatott tömeg dühének, nem tekinthetünk győztesnek. Ugyanez a helyzet Amerikában, ahol a sztrájkok mind gyakoribbak. A háborút először a zsidók, aztán a németek nyerték meg, akik megdöntötték a zsidók uralmát.“ (Julius Streicher kölni beszédéből.)